

ФЕНЯ ПУСТОВА

/Донецький університет/

КОНЦЕПЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВОЕРІДНОСТІ ФОЛЬКЛОРУ
У ПРАЦЯХ В.ГНАТЮКА

I. В кінці XIX ст. представники різних наукових шкіл досить інтенсивно вивчали проблему повторюваності сюжетів, мотивів та образів у фольклорі багатьох народів, шукали первісні джерела їх виникнення. Проте більшість з них випускала з поля зору те конкретне національне середовище, в якому побутували мистецькі витвори. В.Гнатюк, не заперечуючи схожості у міфології різних народів і фактів запозичення, визнаючи потребу порівняльних студій, досліджував український фольклор у зв'язку з національною історією, соціальним та родинним побутом. В такий спосіб він довів, що основною присмакою колективної творчості кожного народу є неповторність змісту йї, що певної своєрідності набирають навіть запозичені, мандрівні сюжети й образи. Розглядаючи художні скарби як породження конкретних місцевих обставин, В.Гнатюк вніс доповнення до виявленої І.Франком закономірності щодо умов народження нових творів. Автор праці про робітничий фольклор "Дещо про Борислав", формулюючи результати своїх спостережень, зазначав: народ-художник відгукується на події, які йому зрозумілі, торкається багатьох протягом тривалого часу і мають більш економічний, ніж політичний характер, тобто позначаються на матеріальному становищі людей. В.Гнатюк до цього додав суттєве міркування: "Всі народні твори постають або перед події, що їх викликала, або безпосередньо по ній"/Гнатюк В.М. Вибрані статті про народну творчість.-К.: Наук. думка, 1966.-С.177. Далі подаємо тільки сторінку/. Крім того, він помітив, що в новітній період, коли підвищилася громадянська свідомість трудящих, активнішою стала їх участь у суспільному житті, немало складається творів

на політичні теми.

2. Національну оригінальність змісту українського фольклору В.Гнатюк показував на творах, породжених найновішими суспільними подіями, зокрема еміграцією, переконливо доводячи, що "в народній поезії немає ніколи застою", що "повне вичерпання народної поезії не може ніколи наступити"/с.90/. Водночас дослідник розрізняв періоди більшої і меншої, так би мовити, мистецької продуктивності народу, що зумовлювалося, на його думку, конкретними соціально-історичними обставинами.

3. Інтенсивність художньої діяльності трудящих, довговічність складених ними творів, В.Гнатюк ставив у залежність від масштабності подій, які викликали поетичний відгук: якщо вони "потрясають цілим народом" – відбуваються у найбільш вагомих художніх здобутках.

Висунуте фольклористом положення, на наш погляд, не є універсально діючим. Так, у ХУШ ст., яке було набагато спокійнішим від попередніх, народ склав величезну кількість ліричних пісень, що зажили світової слави. І.Франко це пояснив тим, що по закінченні спустошливих, кровопролитних воєн "ціна людського життя підвищується, особистість починає відчувати себе і прагнути до самовираження"/Франко І. Ежнорусская литература // Франко І. Зібр. тв.: у 50-ти т.-К.: Наук. думка, 1984.-Т.41.-С.118/. Безсмертя багатьох ліричних пісень забезпечила, звичайно, не лише прекрасна мелодія, а й загальнолюдський характер їхнього змісту.

4. Виявлення національної самобутності В.Гнатюк знаходив і в прозових творах, де всі фольклористи вбачали найбільше інтернаціонального добра. Так, у 1904 р. він твердив, що в українській демонології "міститься багато елементів, властивих лише нащому народові, а не перебраних із загальнолюдської скарбниці фольклорної, як се в приміром з казками"/Гнатюк В. Передна слов-

во // Етнографічний збірник: Знадоби до галицько-русської демонології.-Львів, 1904.-Т.XV.-С.3/. А пізніше в "Деяких увагах над байкою" висувається більш загальне положення: "... у кожного народу подибаються теми, невідомі деїнде. Найбільше подибається їх межи переказами *Sagen* /, новелами, анекдотами, легендами та міфами"/с.190/.

5. Ідейно-художню неповторність українського фольклору В.Гнатюк доводив, вказуючи на оригінальні жанри, викликані до життя місцевими історичними та соціальними явищами: твори героїчного епосу, різновид ліричної поезії – чумацька пісня та малі пісенні форми, що стали надзвичайно продуктивними в кінці XIX – на початку ХХ ст.

Свої відкриття В.Гнатюк робив на основі дослідження величного фактичного матеріалу, що вимагає від сучасних науковців більш плідного використання його спадщини.

СВІТЛАНА БАРАБАШ

/Кіровоградський педінститут/

ПРО КОНЦЕПЦІЮ ФОЛЬКЛОРИЗМУ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Цілесоюм системи поглядів на проблему фольклоризму В.М.Гнатюк нам не залишив. То ж, поділяючи думку М.Т.Яценка, що "вчений ніколи не займався теорією заради теорії, відірваної від насущних проблем живого фольклорного процесу, його наукові постулати розсипані по багатьох статтях, передмовах до фольклорних збірників, замітках і рецензіях", "де теоретичні положення вкраїлені окремими абзацами чи реченнями"/Гнатюк В.М. Вибрані статті про народну творчість.-К., 1966.-С.3-4. Далі, посилаючись на це видання, зазначатимемо в дужках тільки сторінку/, спробуємо окреслити коло питань, що їх обмислював учений, роздумуючи над особливостями літературно-фольклорних зв'язків у процесі становлення української літератури. Це допоможе з часової